

[17/07/2018]

מימרות השגורות ללא מקור

נכתב ע"י הרב בא-גד כפי שהוקלט ממו"ר הגרא"ק זצ"ל
ובתוספת משו"ת אבני-חפץ ומאוצריו הישן מאת יאושזון

1. **דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב** - לא נודע מקורו ואולי בדומה בברכות ו': "כל אדם שיש בו יר"ש דבריו נשמעים".
2. **נתי ספר ונחזי** - לא נודע מקורו ואולי כדוגמת קידושין ל. "נתי ס"ת ואימניהו" (וכן שבת מט:).
3. **כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו** - אין מימרא כזו אם כי מופיע בעירובין יג: "כל המחזר על הגדולה, גדולה בורחת ממנו (ומובא בתנחומא לויקרא ג': "כל מי שרודף אחר שררה..."). וכן בדרשות המהר"ל לשבת תשובה עמ' ט'.
4. **כבדהו וחשדהו** - אין מימרא כזו, ובדומה מופיע במסכת כלה פ"ט ובמסכת דרך-ארץ פרק ה': "לעולם יהא כל בן-אדם בעיניך כליסטים והוי מכבדם כר"ג" (וראה הסיפור במקום), ואולי הכוונה כריש-גלותא!
5. **תשועת ה' כהרף עין** - אין פסוק כזה - וראה בספר "איש חסיד היה" לזכרו של ר' ארי' לוי שמציין כי המקור הוא מפיוטי הימים הנוראים אִתְּרֵי הַחֲכָמָה והפנה את ליבי שכני מעמישב בפ"ת, ר' אפרים כלילי לספורנו (בראשית מא, ד) לפסוק: "ויריצוהו מן הבור - כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע כאומרו כי קרוב ישועתי לבוא" ור' אופיר שובל מחיפה העיר לי שלשון דומה נמצאת בדברים ח, א "ומ"א אם התחלת במצוה גמור אותה".

וראה ספור ר' אריה לוי בהפרדו מהנידונים למוות (מובא ע"י ר' שמחה רקובר):

ישועת ה' כהרף עין

פעם סיפר לי, כי כאשר היה מבקר את הנידונים למוות היה נוהג להיפרד מהם באמירה: "ישועת ה' כהרף עין". שאלוהו: היכן כתוב דבר זה? השיב להם: איני יודע, אך ודאי מובא הוא בכתובים. והוסיף הרב: "שבתי לביתי, חיפשתי אחר מקורה של אמירה זו ולא מצאתיה".

פשר חלומות
לאחר שנים אחדות נזדמן לידי ספר "מכלול המאמרים והפתגמים" מאת הרב משה סבר (ז"ל) איש זכרון יעקב. עלעלתי בספר ה ומצאתי כי מקורה של האמירה "ישועת ה' כהרף עין" באחד הפזמונים ל"ימים נוראים" (המובאים בספר "מנחה ליהודה"). מיד הרצתי גלויה לרבנו והודעתיו מקורה של האמירה. מה הופתעתי כאשר קיבלתי איגרת מהרב ובה הוא כותב לי, כי לפנות בוקר חלם שהנה הוא נפרד ממני ואומר לי: "שמחה, ישועת ה' כהרף עין". מספר שעות לאחר מכן הביא לו הדוור את מכתבי, בו אני כותב לו: "רבנו, מקורה של אמירה זו במקום פלוני..."

6. **שוטה אינו מרגיש** - לא נמצא בשום מקום, ואולי הכוונה לשבת יג: "אין שוטה נפגע" וראה פרש"י.
7. **סתם מקשן עם-הארץ** - לא נמצא בשום מקום. והיא מליצה בשו"ת חוות-יאיר רוט.
8. **עתידה א"י שתתפשט בכל הארצות** - לא נמצא בשום מקום, רק על ירושלים נאמר בדומה - עיין שהש"ר פ"ז ח', ספרי דברים א'.

9. **מתחיל במצוה אומרים לו גמור** - לא נמצא בשום מקום, אלא בדומה בסוטה יג: "העושה דבר ולא גמרו" וכן במ"ר כ"ב ד', וכן ירושלמי מגילה פ"ב ה"ז בירושלמי לפסחים פ"י ה"ה ור"ה פ"א ה"ח "כיון שהתחיל במצוה אומרים לו מרק" ופירש קרבן העדה "גמור".
10. **עם צדיקים הקב"ה מדקדק כחוט השערה** - לא נמצא בשום מקום אלא בדומה ביבמות קכא: "מלמד שמדקדק עם סביביו כחוט השערה", וראה רש"י שהכונה לצדיקים וכן בב"ק נ.
11. **אין אורח מכניס אורח** - לא נמצא בשום מקום, ובדומה לו מובא בב"ח צח: בשם בן-סירא "וקל מחתן אורח מכניס אורח". וראה המקור בעמ' 231
12. **איניש באיניש פגע טורא בטורא לא פגע** - לא נמצא בשום מקום.
13. **מאן דיהיב חיי יהיב מזוני** - לא נמצא בשום מקום, אלא בסגנון הפוך בתענית ח: "כי יהיב רחמנא שובע לחיי הוא דיהיב".
14. **איזהו חכם המכיר את מקומו** - נמצא רק הסיפא באבות פ"ו ו'.
15. **למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקב"ה להחזירו לישראל** - למרות שהוא מאמר השגור בפי כל לא נודע מקורו. ומעניין לציין ש"אור החיים" לויקרא י"א ז'- הביא המאמר בשם חז"ל ולא גילה מקורו.
16. **כבד את ה' מהונך א"ת מהונך אלא מגרונך** - לא נמצא בשום מקום ועיין בב"י או"ח סי' נ"ג שהביא מאמר דומה.
17. **כל הכועס כאילו עובד ע"ז** - לא נמצא בשום מקום בש"ס והעיר ע"כ המהרי"ץ חיות לשבת קה: ותמה על דברי הרמב"ם ל"אבות" פ"ב מ"י "והחזק שבדבריהם אמרם כל מי שכועס כאילו עובד ע"ז" ור' ישעיהו פיק העיר במסורת הש"ס אות ג' - שבת קה: ע"ש" ולא נמצא במסכת שבת אלא "המקרה בגדיו בחמתו... יהא בעיניך כעובד ע"ז" ותמוה! וכן בהלכות דעות פ"ג ה"ג.
18. **איזהו חכם הרואה את הנולד** - מאמר זה בשלמותו לא נמצא בשום מקום אלא בתמיד לב. והמסורת-הש"ס מציין שמקורו ב"אבות" ריש פ"ד אולם שם מופיע רק הרישא "איזהו חכם" ואילו ב"אבות" פ"ב מ"ט מופיע רק הסיפא "הרואה את הנולד" ותמוה מי חבר את שני חלקי המאמר!

לב	פרק רביעי תמיד	לא היו כופתין
<p>ארגמן וסס רביד זכב על טארס : אמר להם בעינא דאחל - רחל אני ליך למדינת אכריקא : אמרו לא מליה אחלה - איך יוכל ללכת שרבי תמן באלמא הדק מקום שם צו תמן בין ביום בין בלילה ואין שום אדם יוכל לעטר אותן היום : אמר להם לא סגיא דלא חילנא אמנו הכי משיילא מה אעביד - תקעתי ענמי ללכת שם אמנו הכי ובשביל שתקעתי בענמי אני שאל לכה ענה מה תקנתי ובאיה ענין לכל</p>	<p>מה למעלה מה למטה מה לפניו ומה לאחור אמר להם אידן מתקרי חכים אמרו ליה ו' "איזהו חכם הרואה את הנולד אמר להם אידן מתקרי גבור אמרו לו איזהו גבור הכובש את יצרו אמר להן אידן מתקרי עשיר אמרו ליה איזהו עשיר השמה בחלקו אמר להן מה יעביד איניש ויחיה אמרו ליה ימית ו' עצמו מה יעביד איניש וימות יחיה את עצמו אמר להן מה יעביד איניש ויתקבל על ברייתא אמרו יסני מלכו ושלמן אמר להן דידי טבא מדידכו ירחם מלכו ושלמן ויעבד מיכו עס בני אנשא אמר להן בימא יאי למידר</p>	<p>השיבו ליה מילתא דא לית ליה פתר : וילמרו ליה . מן הפסוק דתמן נברא החלה שנאמר וחסך על פני האדם והיה ויאמר אלהים יי אור אלמא תמן קדים: סברו אז אמרו ליה - הכי אהא לשיוולי מה למעלה ומה למטה וסילק השיבו ליה מילתא דא לית ליה פתר וימנע ולא ואלם עוד ממנשה בראשית : אז סבי - דנשביל כך ממנע מלהשיבו החלה ממי אמאי השיבו לו השמים נבראו החלה לא היה להם להשיבו כלום משום דילמא אחי ט' : מעיקרא ה"י</p>

19. **אין לך דבר העומד בפני הרצון** - ובדומה לו נמצא רק בזוהר ב' קסב "כל מלין דעלמא לא תלין אלא ברעותא".
20. **האומר דבר בשם אומרו** - מגילה טו. אבות פ"ו ו': "ותאמר אסתר בשם מרדכי" - לא רק דברי תורה אלא גם דברי חולין.
21. **"אם תעזבני יום יומיים אעזבך"** - מופיע בצורה זו ברש"י לדברים י"א-י"ג "היה אם שמוע תשמעו... כתיב במגילה אם תעזבני יום יומיים אעזבך" וכבר העיר השפתי-חכמים אות פ': "ר"ל במגילת סתרים אבל אינו פסוק בכל העשרים וארבע (כ"ד ספרי התני"ך) והכי איתא בירושלמי ברכות סוף פרק תשיעי אמר רבי שמעון בן לקיש במגילת חסידים מצאו כתוב יום תעזבני ימים אעזבך".

שאלו את הגאון המפורסם רבי ישעיה פיק, שהיה בקי מופלא בש"ס, היכן מצוי בגמרא המאמר "וכל מכה אשר לא כתוב - זו מיתת צדיקים" המקובל אצל הכול כמאמר חז"ל. והשיב: זו גופה "מכה אשר לא כתוב" היא, שכן מאמר זה אינו מצוי כלל בכל הש"ס כולו!

ובהזדמנות זו כדאי להצביע על שורה ארוכה של מאמרים המקובלים על הכול כמאמרי חז"ל, ולאמיתו של דבר לא נזכרו כלל בדברי חז"ל, והם באים בספרים קדומים שלאחר תקופת התלמוד, כמו: "אין חכם כבעל הנסיון" - המשכיל, ואין מנהיג לבני אדם כבעל הנסיונות - "המשכיל" / ר' ידעיה הדניני בספרו מבחר פנינים (בן דורו של הרשב"א) - בשם יוסף שגב.

"אם לא יועיל, לא יזיק"

"אותיות מחכימות"

"אם קבלה היא, נקבל" ... במסכת יבמות דף עו מצינו: "אם הלכה היא נקבל".

"ברא כרעי דאבוה" - (לשון הגמרא בעירובין דף ע הוה: "יורש כרעיה דאבוה". אבל בתוספות, יבמות ג, נמצא: הבן כרעיה דאבוה").

17/07/2018

"באה שבת, באה מנוחה" ... (מובא ברש"י במסכת מגילה דף ט, ובתוספות סנהדרין דף לח, אבל אין זה מאמר חז"ל).

"הרוצה לשקר ירחיק עדותו" ... (מובא בדברי הרמב"ן במסכת שבועות פרק שבועות הדיינין).

"המאבד עצמו לדעת אין לו חלק בעולם הבא" ... (בספר "לחם שמים" על המשניות מאת יעב"ץ נאמר, שמאמר הוא במסכת שמחות, אבל במהדורות שבידינו אין הוא מצוי).

"טעות לעולם חוזרת"

"כאשר זמם" ולא "כאשר עשה" ... (כך מובא במסכת מכות דף ב, אבל בגמרא אין מאמר זה מצוי).

"מרבח דברים מרבח שטות".

"מדחציף כולי האי, שמע מינה ממזר הוא" ... (במסכת בבא מציעא דף פג נאמר: "שמע מינה רשיעא הוא"). וראה המקור.

"סכין מסוכן ביד שוטה".

"סוף גנב לתליה".

"אזנים לכותל" ... (נמצא במדרש רבה, ויקרא פרשה לב).

17/07/2018

"סתם מקשן עם הארץ" ... (מליצה היא בשאלות ותשובות חוות יאיר, שאלה ריט).

"צרת רבים חצי נחמה" ... (על הפסוק "בצר לך" שבפרשת בחוקותי נאמר במדרש: "כל צרה שהיא של יחיד היא צרה, וכל צרה שהיא של רבים אינה צרה").

"קול המון כקול שדי" ... (מובא ב"סדר זמנים" לרבי סעדיה לונגו, ונמצא כבר בשירתו של ר' שמואל הנגיד "אלוה עוז", אך במובן אחר).

"אין נביא בעירו" ... (אף אמרה זו נמנית עם ה"מאמרים" המקובלים ביותר ובוודאי לא הכול יודעים, שמאמר זה אין מקורו לא אצל חז"ל ולא בראשונים, אלא, להבדיל ב"ברית החדשה", ספר מתיא פג, מובא הוא אצל אברבנאל על ההגדה ואצל ר' יוסף יעב"ץ ובמדרש שמואל על אבות). (וראה א"ע שמות ב, ג' ועוד ד"א)

"אין אומן בלא כלים" ... (מסתבר, שמקורו של מאמר זה במדרש רבה שמות פרשה מ: "נגר שאין בידו ארגילא אינו נגר").

"ודי לחכימא ברמיזא" ... (לשונו הנכון של המאמר הוא: "לחכימא ברמיזא, לשטיא בכורמיזא, מדרש משלי, פרק כב).

"ההכרח לא יגונה" (ראה מהרש"א, חולין דף ז).

"מאן מלכי? רבנו" ... (הלשון בגמרא הוא: מאן מלאכי השרת? רבנו, נדרים כ). וראה המקור.

"מי שיש לו מנה רוצה מאתים" ... (לקוח מקהלת רבה פרשה פא, אבל שם הלשון הוא בארמית: "אית ליה מאה, בעי תורת^{אוצר החכמה} מאה").

"מיום שחרב בית-המקדש, ניטל טעם בשר וניתן בעצמות" (מובא רק ב"פענח רזא", פרשת בוא).
 "קבל את האמת ממי שאמרו" (מובא בהקדמה לשמונה פרקים להרמב"ם, ושם הלשון הוא: "שמע האמת ממי שאמרו").

ואגב דאטינא להכא נסיים בקושית החתם-סופר מדוע נאמר "איזהו חכם הרואה את הנולד" מן הראוי היה לכתוב "איזו נביא" וראה רש"י לתמיד לב. שמפרש בלשון נבואה.

ותירץ הגרא"ק כדוגמת איסורי-שבת בהם יש "אב-מלאכה" ו"תולדה" כך גם בנושאים רבים ביהדות אין להסתפק בשמירה על איסור ה"אב" אלא יש להקפיד להמנע גם מה"תולדה" כדוגמת:

1. ע"ז (אב) וכעס (תולדה) כאמרם "כל הכועס כאילו עובד ע"ז".
2. רצח (אב) הלבנת-פנים (תולדה) כאמרם "כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים" (וראה בב"מ נח: תוס' ד"ה דאזיל סימקא... ומה שמאדים תחילה לפי שהדמים מתאספין לברוח".
3. גלוי-ערויות (אב) קירבת-בשר (תולדה).

על זה נאמר: "איזהו חכם הרואה את הנולד" החכם האמיתי אינו מסתפק בהמנעות מעבירה על "אב" אלא נזהר מאוד שלא להכשל ב"תולדה" - "נולד". (וראה מקורות נוספים ב"עץ-יוסף" ל"אבות" פ"ב י"ג).

ולסיכום:

ושמא ניתן להסביר חלק מההבדלים הנ"ל לפי התוס' לשבת קכח. ד"ה "ונתן הכסף וקם לו - אין הפסוק כן... ודרך הש"ס לקצר ולומר בלשון אחר קצר... אלא כן דרך הש"ס שלנו מביא עיקר הדרשה...".
 וכן במגילה ג. תוס' ד"ה וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק - לא כתיב בהאי קרא כן... ודרך הש"ס הוא לקצר הפסוקים ולערבם יחד כמו ונתן הכסף וקם לו (ערכין ל"ג).

יידיש שפה נבחרת

אָלס נישט קיין מאל אד דו גייסט דעם לעצטן וועג,
 האטונון הפרטיטליס)

מאת: הירש גליק

זאג נישט קיין מאל אז דו גייסט דעם לעצטן וועג,
 כאטש דימלען בלייענע פארשטעלן בלויז טאג:
 קומען וועט נאך אינדזער אויסגעבענקטע שעה
 'וועט א פויק טאן אינדזער טראטימיר ווינען דא!

אָלס נישט קיין מאל אד דו גייסט דעם לעצטן וועג,

אל נא תאמר הנה דרכי האחרונה
 את אור היום הסתירו שמי העננה
 זה יום נכספנו לו עוד יעל ויבוא
 ומצערינו עוד ירעים אנחנו פה.

עברית: אברהם שלונסקי

אחים, געזירה שריפה

עיבוד של אברהם לוינסון
 שריפה! אחים, שריפה!
 קרובה חס וחלילה השעה,
 כי הלהבות יתמידו,
 את כולנו פה ישמירו,
 רק שרידי קירות יעירו
 מה שפה היה.

ס'ברענט

מלים זלזן: מרדכי גבירטיג
 ס'ברענט: ברידערלעך, ס'ברענט!
 אוי, אינדזער ארעם שטעטל געבעך ברענט!
 בייזע ווינטן מיט ירגזון,
 רייסן ברעכן און צעבלאזן,
 שטארקער נאך די ווילדע פלאמען,
 אלץ ארום שוין ברענט.

שטילער, שטילער, לאזמיר שווייגן
 קברים וואקסן דא
 ס'האבן זיי פארפלאנצט די שונאים
 גרינען זיי צום בלא.

שקט, שקט, בני נחדישה!
 כאן צומחים קברים,
 השונאים אותם נטעו
 פה מעברים.

ביני	עמי	עשי
אור = תורה		
כי נר מצוה ותורה אור (משלי ר' כ"ג) כל המשתמש באור-תורה אור תורה מחייהו (כתובות קיא:) אב תשמ"ט שנה עשרים ואחת חוברת יב (רנח)		

מתוך הבטאון "אור-תורה" לנאמ"ן ס"ט

סימן קסד

אורי סימן טוב / בני ברק

הערות אחדות לאור תורה, ועוד

לעיי"נ הרב ר' מיקיץ דוד סעדון
זצ"ל וקרובינו הנפטרים, תנצ"ב.

בחוברת סיון התשמ"ט סימן קל"ו הביא הרב יוסף בא גד שליט"א מימרות השגורות בפי העם כמאמרי חז"ל ולא נודע מקורן, ואמרתי להעיר ולהאיר באיזהו מקומן של שבחים בס"ד:

מס' 5 תשועת ה' כהרף עין - מקורו בפיוט עזרי יבוא האל מאין (בסליחות שפתי רננות, ג'רבא התשי"ז, דף י"ט ע"א) "ואם רב עוני כמעשה קין, ישועת ה' כהרף עין". סימן הפיוט צדוק ולא נודע מחברו.
מס' 6 שוטה אינו מרגיש - ציין לשבת יג: וע"ע בירושלמי תענית פרק ג' סוף הלכה ח'.
מס' 15 למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקב"ה להחזירו לישראל - כתב שלא נודע מקורו, ואיתא בס' ראש אמנה לר' יצחק אברבנאל פרק י"ג ע"ש.

סימן קסו

יוסף חיים מזרחי

כולל "היכל עזרא"

רחוב יוסף בן מתתיהו 39 ירושלים

בענין מימרות חז"ל שלא נודע מקורן

ראה ראיתי בירחון אור תורה סיון סימן קל"ו מה שכתב בענין "מימרות השגורות בפי העם כמאמרי חז"ל ולא נודע מקורם", ובראשית דברי ברצוני להעיר שכבר רבים ושלמים דנו בנושא זה בכלל ובמאמרים אשר הובאו כאן בפרט. לך נא ראה בירחון "נרות שבת" (חלק ג') אדר תש"ה עמוד מ"ב ועמוד ס"ו) מאת העורך והרב שמואל אשכנזי. וכן במ"ש בספר "מנחה ליהודה, מאמר שלם על נושא זה מאת ש. אברמסון (מעמוד 20 עד 30) ע"ש באורך ורוחב.

סימן קסח

דן אילון מחבר

ירושלים

בענין מאמרים המיוחסים לחז"ל ולא נודע מקורם

ראיתי לנכון להעלות בכאן בקצירת האומ"ר מספר הארות במה שכתב ידידנו הרה"ג יוסף בא-גד שליט"א בירחון אור תורה "סיון תשמ"ט סימן קל"ו) בענין מימרות השגורות בפי העם כמאמרי חז"ל ולא נודע מקורן, וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

במס' 15 (בעמוד תתכ"ב): אזנים לכותל - כתב שנמצא בוויק"ר פל"ב. וע' לרש"י בברכות (ח:) בד"ה אלא בשדה, שכתב "דאמרי אינשי אזנים לכותל", ולא ציין למדרש. וצ"י. ודבר הפלא ופלא ומוסר גדול מזה ראיתי פעם בספר פחד יצחק למפרונוטי (אות א', אזנים) שציין מקור למאמר זה בילקוט קהלת על הפסוק ובעל כנפים יגיד דבר, וכתב שבעיר מנטובא מחוץ לפתח העיר יש ארמון מלכים הנקרא "פאלציו-דליט'א" ושם בית וחדר גדול מאד והיושב בזוית זו ומדבר דבריו בפיו קרוב אל הזוית בקול נמוך מאד מאד עד כי אפילו האנשים הקרובים אליו לא ישמעו מאומה, האיש הנותן אזנו בזוית שכנגדו באלכסון ישמע כל הדברים הנאמרים בלחשיה ברורים מאד ובשפה ברורה. וכתב עוד: ואני המתבר פעמים רבות הייתי שם ושמעתי שכיוצא בזה נמצא בהרבה מקומות באיטליא וחוצה לה... ואולי לזה כיוונו רבותינו באומרים אזנים לכותל כלומר לפעמים אדם מדבר וחושב שאין שומע וטועה יען כי דבריו נשמעים למרחוק בהקרבת האוזן לכותל וכאילו יש לכותל אזנים לשמוע. וזהו אומרים בגמרא חגיגה פ"ב שמא יאמר אדם מי מעיד וכו' קורות ביתו וכו' מעידים בו שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכו'. ועוד הביא שם ראיות לכך מכמה ספרים ע"ש. ישמע חכם ויוסף לקח. ומצאתי לפני כמה שנים רמז בפסוק נחפשה דרכינו ונחקורה, כלומר ונח קורה שלא יזכירו לו ביום הדין מעשיו הרעים אם יחזור בתשובה.

בסוף עמוד תתכ"ב הביא משם הגרא"ק דבר נחמד בענין המאמר איזהו חכם הרואה את הנולד ולא אמר איזהו נביא, וראיתי להביא פירוש יפה למאמר זה מספר שרי המאה (ח"ב עמ' 122) על שם הרבנית אם האחים מוולוז'ין, [1707/2218תרי"ז]

דחינו שהמילדת רואה ראשונה את הילד הנולד על ידה ולכן נקראת חכמה.

לכ' הרה"ט הרב יוסף בא-עד שליט"א
ראיתי בספרו עזרי לימוד רשימה של מאמרי חז"ל
של נודע מקורם: בשם הדראק.
והנה כמה הארות:
(1) כל הכוונס כאילו צוה צ"ץ שלכיר הרמב"ם
(עם בה' דעות פ"ב) נמצא כידוע בזהר (א כל: בה'
דעות ב' קסבה; ט' קצט, וצוד).
(2) בצנן החלזת החזיר שהביא האור-הח"ס, וכבר
תמה עליו התורה תמימה, אבל כבר מובא לפניו
כמו עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו מאמר חיקור
דין ח"ב פו"י ושו"ת רצב"ז חלק ב' ס' תתכ"א וצוד.
ומאמר דומה בקהלת רבה א כח, לפני מלכות
רביצית, ור"י אברבנאל ביסודות מלכו, ציון רביצ'
פ"ט, טוען שזה לוי' נוצרי. וצ"י מדרש תהי"ם באמר
ד"ר רס"ח הערה ד'. וצ"י שצח' ב 18 א.ב. 186 ב.ב.
350 א.
(3) כל הרודף אחרי הכבוד. נמצא בדרשות מהר"ל
דרשה לפני תשובה צ"ט 16.
(4) כבוד ד' מהונק - ערונק עם מובא ברש"י על
פס'.
(5) אם תצנני יום עם נמצא בספר
עקב שם.
כבוד וביקרא דאורייתא
שלמה אבינר
רב "בית-אל"

ביתא ישוב קהילתי Bet-El
ג.ד. מנחם בימן 90300
M.P. Mizroch Binamin 90300 ISRAEL
טל 02-976344, 976380

אז יהיה הרב יוסף בארנר שליט
מחצית
"ספר כה אברהם של החלומות של סולג'ר.
אני מוצא בהם ענין רב... ואני מבין את כוונתו... יבין
אלה שלק יצאנו לשוב הבית חלומות כולם.
בהמשך נקראו 'דאור' גאון וספר אברהם
אברהם אברהם

**דף הדרכה
לעולה להר הבית**
לנצרים

נכתב על-ידי רבני אגודת 'אל הר המור',
בהסכמת חרב דב ליאור שליט"א

והעירני ר' אריאל רוטשטיין, תלמיד ישיבת "שערי בינה" בירושלים:
(1) לסעיף 11 - "אין אורח מכניס אורח", יש מקור במס' דרך ארץ זוטא פרק שמיני.

מסכת דרך ארץ זוטא פרק שמיני

(ר) וכל שיש לו ברשת פנים לא

[17/01/2018nna]

במדרה [הוא] חומא שנאמר (שמות כ) ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי
תחטאו: (כל ת"ח המזלזל בנפ"י ה"ז מעונה. מעונה סמט) האוכל לפני האורה
[ג]. מעונה סמט אורח מכניס אורח. מעונה סמט האוכל לפני ת"ח. אורח
המסירה

(2) למאמר "דמחציף כולי האי" - יש מקור חלקי במסכת כלה פרק שני.

מסכת כלה רבתי פרק ראשון

פרק שני

ר' יהודה אומר עז פנים לנידגם כוש פנים לנן עדן. עז פנים ר' אליעזר אומר
ממור ר' יהושע אומר בן הגדה ר' עקיבא אומר ממור ובן הגדה: [גמ'] מ"ט
דר' יהודה דכתיב (א) העז איש רשע בפניו,

(3) למאמר "מאן מלכי רבנן" - יש מקור בטוש"ע או"ח א', בית יוסף. וראה בכרך א' בפרק "דרוש מנהיג".

אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבקר א

וּמִשְׁעָרֵי ע"כ הוביר שקעיו מנמד כנגד המלעגים ולא תבש מפני שמדת העשות
מטונה מאלו כמו שזכר ואין ראוי להשתמש ממנה כלל אפי' בעטרת השי"ת
לדבר דברי טעם כנגד המלעגים כי יקנה קנין נכנסו להיות עו אפי' שלא במקום
שעורו ית' לך כתב ולא תבש כלומר אתו אומר לך שקעיו מנמד כנגד המלעגים

ואם לדבר להם דברי טעם חלף לענין שלא תבש מהם אף על פי שלענין עליו ומכני שעדיין יקשה שאין ראיה מריב' שלענין מורא מלעשות העבירה אפשר שירא האדם
מבשר ודם כן יודיע הדבר למלכות ויגרונו בחנך שינוי תוכך ומיד משא"כ בהשי"ת שהוא ארך אפים חכם אף לך אדם שימח מלעשות חטאת השי"ת מפני טעם צדק ודם
לשיעור יחודה בן חומא להוביר עליו לך הכיאל ראהו מדוד החלך ע"ה שאמר ואדברה בעדוהין נגד מלכים ולא חשש כרי שהיה מתפאר שלא היה מתבייש מבני אדם
בעשיית החטאת ולפי שקשה שאי אפשר לפרש כן שהרי דוד החלך ע"ה חלך היה ולא היה לו להתבייש מבני אדם כי מי הוא ואי זה הוא אשר יחללנו לבו להלעיג עליו
וא"כ ע"כ פירוש הפסוק קד ואדברה בעדוהין נגד מלכים מאן חלבי רבנן ולא חשש כי אש כי אש היו חיותיו מדבר בעדוהין נגדם הייתי צדק מהם לך כתב אף כי היה נרדף וטורח
בין העו"ג היה מחויב בתורתו וט' כלומר פסוק זה אמר כשהיה טורח בין העו"ג ואי היו מלעגים עליו ועכ"ל לא היה מתבייש מהם. וא"ת אפילו כשהיה טורח בין
העו"ג היה מטיב צדיקים ולא היו מלעגים עליו לך כתב אף כי היה נרדף כלומר אף על פי שהיה מטיב צדיקים מכל מקום להיותו נרדף היה מקום להלעיג עליו כשהוא
אומר מחויב בתורתו באלהם אלו וים וים הלא יראתך כסלחך וגו' :

מקור למימרות:

מנא הא מילתא ^{למנה"מ} (מנה"מ)

מקור לפתגמים מפורסמים לפי ב"ק צב.

- (1) "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, נענה תחילה". דכתיב, (איוב מב-יז), "וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו". או מפסוק: "ויתפלל אברהם אל האלוקים וירפא אלוקים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו" (בר' כ-יז). וכתוב, "וה' פקד את שרה כאשר אמר".
- (2) "בהדי הוצא לקי כרבא" (עם הקוץ לוקה גם הכרוב). דכתיב, "למה תריבו אלי כולכם פשעתם ביי" (ירמיהו ב-כט) משמע "כולכם" אפילו אלו שלא פשעו. או מהפסוק "עד אנה מאנתם לשמור מצוותי ותורתיי" (שמות טז-כח). משמע שאף משה ואביו בכלל זה למרות שלא חטאו.
- (3) "בתר עניא אזלא עניותא" (אחר העני הולכת עניות). דתנן, "עשירים מביאים ביכורים בקלתות (סלים) של זהב ושל כסף (ומוחזרים הסלים לבעלים). ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה". (ביכורים פ"ג מ"ח). או מהפסוק "וטמא טמא יקרא" (ויקרא יג-מה). ופרש"י - לא די לו נגעיו (הצרעת) אלא מבייש את עצמו. (ומודיע ברבים).
- (4) "השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה" וכן "שיתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך" ופרש"י - שישים איש רצו ולא הגיעו לאוכל שחרית. דכתיב - "לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמשי" (ישעיה מט-י) או מהתורה - "ועבדתם את ה' אלקיכם" (שמות כג-כה) - זו ק"ש ותפילה, "וברך את לחמך ואת מימך" - זו פת במלח וקיתון של מים (ששותים בבוקר) ואז מתקיים המשך הפסוק "והסרותי מחלה מקרבך", מחלה = 83 חלאין שיש במרה ופת במלח שחרית וקיתון של מים - מבטלן.
- (5) "חברך קרייך חמרא אוכפא לגביך מוש" (אם חברך קורא אותך "חמור" שים על גבך אוכף והודה לדבריו) דכתיב: "ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי? ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת" (בראשית טז-ח), ופרש"י - "שפחת שרי" - אמר לה והיא ענתה שרי "גברתי".
- (6) "מילתא גנאה דאית ביך קדים אמרה" (דבר מגונה שיש בך הקדם אתה לאומרו, ולא שישמע מפי אחרים) דכתיב: "ויאמר עבד אברהם אנכי" (בר' כד-לד).
- (7) "שפיל ואזיל בר אוזא ועיניה מטייפיה" (כפוף והולך הברווז אך עיניו נשואות למרחקים, שלא יהא בוש מלשאול צרכיו) דכתיב: "והטיב ה' לאדני וזכרת את אמתך" ופרש"י - "באביגיל כתיב שהתנבאה שימות בעלה ורמזה לדוד שיכיר יופיה".
- (8) "שיתין תכלי מטייה לכנא דקל חבריה שמע ולא אכל" (שישים צרות ומכאובים באות לשיניים של אדם שמתייסר כששומע את קול חברו אוכל והוא אינו אוכל) דכתיב: (בדברי נתן הנביא על סעודת המלכת אדונייהו) "ויזבח שור ומריא וצאן לרוב ויקרא לכל בני המלך... ולי אני עבדך... לא קרא" (מ"א א-כה) או מהפסוק בתורה: "ויביאה יצחק... ויקח את רבקה ותהי לו לאשה"... וכתוב בתריה: "ויוסף אברהם (ופרש"י: "נתקנא ביצחק) ויקח אשה".
- (9) "חמרא למריה טיבותא לשקייה" ופרש"י - היין של המלך והשותין אותו מחזיקין טובה לשר המשקה ולא למלך, דכתיב: "וסמכת את ידך עליו... למען ישמעון" (במדבר כז-יח) וכתוב: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו... (דברים לד-ט) ופרש"י - "תלה החכמה והגאולה במשה, כאילו הוא נותנה ליהושע, והיא אינה אלא מפי הקב"ה".
- (10) "כלבא בכנפי גללי מבלעי" (כלב ברעבונו אפילו גללים הוא בולע) דכתיב: "נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק" (משלי כז-ז).

11) "מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינה דשכרני" ופרש"י - "דרך דקל רע ליגדל בצד אילן סרק" וכן קורא לאנשים רעים שנדבקים לשאינם הגונים דכתיב: "וילך עשו אל ישמעאל" וכן בנביאים: "ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים" (שופטים יא-ג) וכן בכתובים: "כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו" (בן סירא יג-יז) וכן במשנה: "כל המחובר לטמא - טמא" (כלים יב-מב) ובברייתא: "לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו" (חולין סה).

12) "קרית חברך ולא ענך רמי גודא רבה שדי ביה" ופרש"י - "קרית חברך להוכיחו ולא הנח הניחו ויפול ברשעו" דכתיב: "יען טיהרתיך ולא טיהרת מטומאתך לא תטהרי עוד" (יחזקאל כד-יג).

13) "בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא" (בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן) דכתיב: "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו" (דברים כג-ח) ופרש"י - "דבר הנצרך לא פעם אחת שוב לא תבזהו".

14) "אי דלית דורא דלינא ואי לא, לא דלינא" (אם תרים המשא איתי - ארים, ואם לא - לא ארים) דכתיב (במלחמת סיסרא): "אם תלכי עמי והלכתי" (שופטים ד-ח). ולפלא בעיני שהגמרא כאן לא מצטטת גמרא מפורשת בב"מ לב: "עזוב תעזוב (רק) עמו".

15) "כד הוינן זוטרי - לגברי, השתא דקשישנא - לדודקי" ופרש"י - כשהיינו קטנים נחשבנו כגברים, עכשיו שהזדקנו הננו שפלים כתינוקות" דכתיב (מתחילה נאמר): "וה' הולך לפניהם יומם..." (שה' עצמו היה הולך לשמר את ישראל) ולבסוף כתיב: "הנה אנכי שולח מלאך" (למרות שהיו צריכים להיות חשובים יותר נשלח רק מלאך ולא הקב"ה).

16) "בתר מרי נכסי ציבי משך" (אחרי בעל נכסים משוך עצים כלומר הצטרף אליו בעשייה) דכתיב: "וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים". וראה ב"ק צב.

החובל פרק שמיני בבא קמא צב

- (1) דקחמר ניה נישקב חסנת דחבית ר' ינאי אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא השילה ביצתה א"ל רבא אליך וחסותיך לך כל הימים ^א לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה א"ל דכתיב ו'ה' שב ^ב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו אמר ליה את אמרת מהתם ואנא ^ג מי גרם לרובין כו' . מדרש אגדה כ ^ד אמינא מהבא ויחפול אברדם אל האלהים וידפא אלהים את אבימלך ואת ^ה הוא בתנחומא מכין שמויה יורה ^ו ואמר דקדק ממני עמד רובין ואמר ^ז אני בלבלתי יטעני לבי : לשם ^ח דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא א"ל דכתיב למה תריבו אלי כלכם נכנס כל טעם ונתחבר למקומו ששף שמויה ^ט אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי אמר ליה רבא לרבה בר מרי כתיב ^י משם . לשפא לשלוייה שזונא בלש"ו ^{יא} כמו שף מדוכסיה (חולין דף מב): ^{יב} א"ל רבא דהלכתא - לא הוה מסתיעא ^{יג} מילתא למימר מילתא דהוה הלכתא ^{יד} טוחיה : לא סוס מלקא לים - כלומר ^{טו} לא היה עולה בידו למימר שמתהא ^{טז} אליה דהלכתא : סגלין ופגמורין ^{יז} נותנין נהנין - והעשירים לא היו ^{יח} טמנין קלותיחין לכהן אגריס-שנמיס: ^{יט} ומא ^כ רבנן ולמשקל ומימרח בהדי רבנן ידיו רב לו לא היה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ^{כא} ועוד מצדו תהיה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בתר עניא אזלא ^{כב} עניותא אמר ליה דתנן *עשירים מביאין בכורים בקלות של זהב ושל כסף ועניים בסלי נצרים של ^{כג} ערבה קלופה הסלים והבכורים נותנים לכהנים אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהבא

הערות הרב ליבמן מבני-ברק

לסעיף 10 - המאמר "הקב"ה מדקדק עם בריותיו" אכן מופיע בשינוי קל ברש"י לע"ז יח. להתלמד. ומיהו הקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה. (יבמות כא: - זו טעות במ"מ ברש"י וצ"ל יבמות קכא:!)
לסעיף 14 - לו: "איזהו חכם המכיר את מקומו" - אין פסוק כזה והכל מסתמך על "כל אחד ואחד מכיר את מקומו" (אבות במ"ח מידות, פ"ו, ו').

לכבוד הרה"ק ר' יוסף בא-דזשיט"א, ראש ישיבת נחל'ים

נתבקשתי צ"י כבוד תורתו להעלות על הכתה את שאר לשונות חז"ל
הסאורים על לשוננו ולא נמצא להם מקור בש"ס ובמדרשים:
א. "צדיק אור והקב"ה מקיים" - כצ"ל זה נמצאנו במו"ק 6ז: נ"י
מושל בי צדיק שאני אור לגירה ומבטלה" וצ"ל ב"מ פה.
ב. "פנחס זה אליהו" - לא נמצא בש"ס אלא ברש"י ב"מ קיד
בלשון אליהו הוא פנחס. וכצ"ל זה פשה"ר פ"ב.
ג. "לה מלכים ושרים בידי ה'" - לא נמצא בסוק או מאמר חז"ל
בלשון זה אלא מקורו בספר משלי כא-א' "פלאי מים לה מלך
המלך" תהלים ע"ג

ד. מרגלא בפומיה דאנשי "וצעו לי מקדש ושכנתי בתוכו" -
בתוכו לא נאמר אלא בתוכו בתוך כאו"א - לא נמצא מקורו
אלא באש"ק עט.

ה. המילים "מלאכת מחשבת אשרה תורה" מקורו בעצם ראשונה
 בש"ס במס' ביצה י"ג:

ו. כמדומני שכת"ר ציון לאמאר חז"ל "מאן מלכי רבנן" שמקורו מנדרים כ: "מאן מלכי השרת רבנן" ויתכן שמקורו מליטין סב "לך דרבנן איקרי מלכים וכו'".

ג. "ארבע כוסות כנ"ד ארבע לשונות של דאואה" - אין בחז"ל לשון ארבע לשונות של דאואה אלא ארבע דאואות ציין ירושלמי פסחים פ"י הל"א וכן הוא בב"ר פ"א - ה' ובעמ"ר סוף פרשה ו'.

ח. כמדומה לי שלא מוזכר בספר עם מאמר חז"ל "אין בעל
הנס מכיר בנ"סו" ומקורו בנ"דה לא. "אפי" בעל הנס אינו מכיר
בנ"סו".

6. פיצנות אחת דוחה מאה תוכחות
- מסיפת ישרים.

! אין חכם כהצף הנסיון - מקורו בפר'
העקידה עה"ת שער יד.

הכבוד וההערכה,
יוסף חיים שניאורסון.

שפה אחת ודברים אחדים / רפאל לוי

אחרי העני הולכת העניות

(ראה מס' 3)

במסכת בבא קמא צב, ע"א למדנו: "מנא הא מילתא דאמרי אינשי: בתר עניא אזלא עניותא? (מניין דבר זה שאומרים אנשים - אחר העני הולכת עניות?) אמר ליה דתנן (אמר לו ששנינו במשנה): עשירים מביאין בכורים בקלתות (בסלים) של זהב ושל כסף (למקדש, והכהנים נוטלים את הביכורים ומחזירים את הקלתות), ועניים (מביאים את הביכורים) בסלי נצרים של ערבה קלופה, הסלים והביכורים נותנים לכהנים (נמצא, שהעשיר מקבל בחזרה את הסל של זהב שהביא, ואילו העני מאבד גם את סלו)".

התודה למי?

(ראה מס' 9)

במסכת בבא קמא צב, ע"ב: "מנא הא מילתא דאמרי אינשי: חמרא למריה, טיבותא לשקייה?" (מניין דבר זה שאומרים אנשים: היין לבעליו, וחזקת הטובה של השותה היא לזה שמשקה אותו?) רש"י אומר: "חמרא למריה... היין של מלך הוא, והשותין אותו מחזיקין טובה לשר המשקה ולא למלך".

הקוץ והכתב

(ראה מס' 2)

במסכת בבא קמא צב, ע"א למדנו: מנא הא מילתא דאמרי אינשי: בהדי הוצא לקי כרבא? (מניין דבר זה שאומרים אנשים - יחד עם הקוץ לוקה גם הכרוב?) רש"י אומר: "בהדי הוצא לקי כרבא - קוץ הגדל אצל הכרוב, כשבא לעקרו - פעמים שנעקר הכרוב עמו, ונמצא לוקה בשבילו, כלומר, שכיני רשע - לוקין עמו".

הרב בא-גד בהיותו מנהל המרכז לחינוך דתי, מקים את ישיבת הכותל ביחד עם הרב א. בינה זצ"ל ומארגן הכנסת מיטות לתלמידים, ערב תשעה באב התשכ"ז.